

fet que allà no es va crear l'ús reflexiu, tan idiomàtic en català, i que allà s'expressa per *voltarsi*, antigament *vòlgersi*. I d'altra banda en italià estan més descabellades i de to més popular les accs. intransitives. Però d'una manera general és el mot de la llengua de sempre, que flueix polent ja en el llenguatge dels grans trescentistes, i certament molt abans. I recordem la dita de Galileu: *eppur la gira! eppur si muove (girarla = 'girar, giravoltar', cf. la gira largo! per engegar a passeig)*; allà, intransitivament, ocupa els papers del nostre *rodar*: *oggi mi gira la testa; è che lui non può camminare ne' luoghi scoscesi perchè gli gira il capo; gira di qua, sbatti di là...* això és el que fa el roda-soques.

Però notem tota mena d'usos fraseològics ben semblants als nostres: *girare la chiave nell'uscio*; *girar la spada in tondo* «rotarla com força»; *ha girato mezzo mondo*; també 'circumvallar': *il muro gira tutto il giardino*, militarment *girar un fianco del nemico*, *girar una fortezza*; intransitiu: *girare come una tróttola*, la testa di quella donnetta *gira come una banderola a ogni vento*; i en particular les accs. nàutiques, com *girar di bordo*, que ultra 'fer bordada' pot aplicar-se a 'evitar un compromís, una dificultat'. I tanta identitat fraseològica amb dites nostres: *in un girar d'occhi è scomparso...*

En canvi la penetració en terres occitanes fou ben tènue, i no demostrà resistència. *Girar* cedeix brusquement el lloc a l'ús universal de *virar*, ja a la Vall d'Arán i en general al mateix límit lingüístic al llarg de la carena pirinenca; fins en els Pirineus gascons, on hem d'arribar fins a l'última vall bearnesa, arran del basc, la Vall de Baretons, per trobar una prima deixalla —i només pastoral— de *girà* «diriger, guider le bétail». El mot s'havia usat, és cert, poc o molt en occità antic (si bé no figura en cap trobador,¹ en tots ells sia *tornar*, sia *virar*), però degué endinsar-se poc des de les platges mediterrànies, car només en trobem mitja dotzena de casos, tots en textos de la costa provençal (*St. Honorat*, *Sta. Doucelina*) o llgd. (M. Erm. de Beziers) ultra tres casos en prosa, del Sud del Llgd. (*Vicis e Vertutz*, *Leys d'Amor*, *Bestiari*): tot això, fi S. XIII o S. XIV (Rayn. III, 467; Appel, *Chr.*, gloss.; res PSW); el FEW n'assenyala encara un cas llgd. de 1655, però el TdF el declara «vieux mot». Degué restar poc o molt en l'ús nàutic, vist que el 1569 hi ha un cas escadusser, amb text francès, de *girer les proues* «changer la direction dans la route d'un navire». Fora d'això els tipus *tourner* i *virer* avui han acabat per imposar-se quasi pertot fins en domini occità (cf. FEW IV, 358-9).

Tot aquest conjunt s'harmonitza bé amb una transmissió primordialment nàutica des del grec, i reforçada per l'ús en les traduccions cristianes bíbliques o catequístiques. En grec no hem de partir del substantiu *γῦρος*, com han fet alguns romanistes, puix que aquest substantiu és infinitament més rar i impopular que el verb, tant en italià com en català, i deu tenir més de derivat postverbal romànic que de transmissió grega.

En grec mateix són els verbs *γῦρεῖν* i *γῦρῶν* els més vigorosos; altrament en la llengua d'origen aquest grup lèxic apareix poc i tard en fonts àtiques, i sembla més aviat cosa jònia i hellenística. *Γυρεῖν* és «tourner en rond», ja algun cop en poesia jònia S. VII a. C. (Arquíloc), després Estrabó, Bàbrios; *γῦρῶν* és més aviat «arrondir», si bé també «courber», que apareix sobretot en era cristiana [S. III, també, però, en Aratos, S. III a. C.]. Són certament formacions postnominals en grec, però més aviat semblen derivar de l'adjectiu *γῦρός* 'rodó', 'arrodonit' que ja és a l'Odíssea (i a Elianos, i l'Antologia); el substantiu *γῦρος* 'cercle', 'rodona' és més tardà (Polibi, Plutarc, Setanta). També l'aparició preponderant en autors asiàtics i hellenístics ve a coincidir amb les dades romàniques, que apunten a una transmissió marina i eclesiàstica.

DERIV.: *Girat* m. *Girada* f. [S. XVI i Lacav., *AlcM*], especialment l'acc. pastoral (V. supra i *AlcM*, § 2b) a l'Alt Pallars: «allí els donen la *girada* a les bèsties» (Espot); «tinc sola la ramada—. / —No la tens sola, no --- trenta-tres àngels del cel / que t'hi donen la *girada*» (MilàF, *Romillo.*, 21, i Pujol-Puntí, 16); d'on «comarca pastoral: cada una de les seccions en què distribueixen els pasturatges» Espot (*La Girada Gran* i les altres), 1959; cf. *girada* prov. 'espècie de pizza' [S. XV, PSW, TdF]. *Giradis*; *girable*; *giradissa*. *Girador* 'cinta posada a un libre' [fi S. XIV]: «ornat lurs libres --- ab *giradors* ornats de perles ---», Eiximenis (*Dones*, prosif., *EntreDL* I, sèrie vi, 25); *plat girador* (*AlcM*, §§ 2, 3; Fontserè, adds. al *DOrt.*). *Giradors* [*AlcM*, § 1, a. 1373; eiv. «paleta de cocina, viradera», PzCabr.]. *Girall*. *Girament* [Llull; Lacav.].

Girant (cf. supra): primer fou adj. *lluna girant* 'lluna que es troba en el canvi de fase' [princ. S. XV, StViventF, *Serm.* I, 129], després se substantiva: «lo ple de la lluna: pleniluniu: lo *girant* de la lluna: noviluniu», OPou (*ThPu.*, 337); «Pronòstic general del any del Senyor de 1642: de lo que assenyala el sol y la lluna y los demés planetes, ab los *girants*, plens y quarts», mall. (JMBover, *BiEscrBal.* II, 607); *girant de lluna* 'canvi de fase', MRIu (Vall de Lord), en 1.ª *Assemblea (d'erudits comarcals)* Penedès, 158; «l'ivern era molt eixut, los *girans de lluna* tots paraven en vent y en rosades, y ni una gota d'aigua, ni un borrelló de neu», Morella (*rev. Vallivana*, 1904, 235). 'Tomb o giravolt del camí' [Lab. 1839]: «aquestes terres hont hi ha pena de la vida a cada *girant* de camí», MrnVayreda (*Puny*. III, 80, 68), «per al *girant* de la carretera», Genís i Ag. (*Julita*, 20). *Giratori* adj. [Noller], *giratòria* subst. f. (relacionat amb *pollegana*, Portell de Morella, 1961), *Girera*.

Gir [S. XIII]. Encara que més que res postverbal, s'hi degué sumar un manlleu *gyrus* del gr. *γῦρος* (supra), com és versemblant pel fet que les locucions *in giro* i *per giro* es troben en la gran font de llatí vulgar *Peregrinatio Aetheriae* (Löfstedt, *Philol. Kommentar zur Per. Aeth.* 1911, p. 66); d'aquest ús de *in giro* degué ser manllevat des d'antic el bc. *inguru* 'àmbit, circuit' («umfang», M-Lübke, *RIEB* XIII, 77); segurament per harmonia vocàlica, normal en basc, de *in-